ZDZISŁAW PAWLAK – THE PHYLOSOPHIC INTERPRETAION OF MIRCEA ELIADE'S CONCEPT OF RELIGION

Magdalena FILARY
University of Craiova

Abstract: One of the most interesting monographs in Polish about Mircea Eliade and his scientific work is Zdzisław Pawlak's book, entitled «The philosophical interpretation of the Mircea Eliade's concept of religion». In this book, Pawlak exposes the role of two fundamental categories, sacrum and profanum, and analyzes them from the perspective of philosophy of religion. He is interested in the timeless and universal character of religious structures in Eliade's view, in religious experience of human being in symbolic, mythical and archetypal aspects, and in the archaic view of reality as that of a sacred reality. From these analyzes, Pawlak gets down to the research on existential dimension of eliadism, paying attention to the anthropological conditions of this interpretation of religions and presenting the concept of homo religiosus. The purpose of the book is to present the metaphysical premises of structure and religion in the concept of religion.
In our work we seek to present the structure and the analysis of this book, as well as raising the issues explored by Zdzisław Pawlak, a Polish philosopher who tried to interpret Eliade's philosophical view of religions.

Keywords: Mircea Eliade, Zdzisław Pawlak, philosophical interpretation, history of religions, anthropology

Zdzisław Pawlak (n. 13 octombrie 1942, Joanka) este preot polonez catolic, filozof, etician, profesor și fost rector al Seminarului Superior de Teologie din Włocławek și al Universității „Nicolaus Copernicus" din Toruń. După bacalaureat, el și-a continuat educația la Seminarul Superior de Teologie din Włocławek unde a studiat filozofie și teologie, între anii 1960-1966. După doi ani de vicariat, a fost trimis, în 1968, la studii de specialitate la secțiunea de filosofie teoretică de la Facultatea de Filozofie Creştină din cadrul Universității Catolice din Lublin. La absolvire, el a scris disertația cu titlul: *Problema cunoaşterii apofatice a Absolutului în «Summa Theologiae» a lui Toma de Aquino*. În anul 1974 a obținut titlul de doctor în filozofie creştină cu lucrarea de doctorat intitulată *Implicații filozofice ale ideilor lui Mircea Eliade asupra structurii religiei*. Din septembrie 1974 devine profesor la Seminarul Superior de Teologie din Włocławek, unde predă, printre altele: metafizică, istoria filozofiei, filozofia lui Dumnezeu, teoria cunoaşterii, etică. Din anul 1979 este membru al Società Internaţionale „d'Aquino Tommaso", din 1981 al Societății Ştiințifice din Włocławek, iar din 2005 al Societății Ştiințifice din Toruń. În 2001 a scris teza de abilitare intitulată: *Neoscolastica şi formele continuării ei. Studiul analitico-critic al operelor filozofiilor din Włocławek ai sec. XX*. Pawlak a înființat Cercul Filozofic la Seminarul din Włocławek, în cadrul căruia avuseseră loc întâlniri filozofice neformale la sfârşitul sec. XIX şi la începutul sec. XX.

Este autor al numeroase cărți, articole ştiințifice, populare, recenzii, interviuri, cuvinte în enciclopedii şi dicționare, precum şi al textelor cu tematica diferită apărute în culegeri sau

BDD-A22158 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:09 UTC)

reviste. A colaborat la redactarea volumelor *Enciclopediei Universale a Filozofiei* şi *Enciclopediei Poloneze a Filozofiei*. Publicaţiile lui privesc problematica din domeniul metafizicii, filozofiei lui Dumnezeu, filozofiei religii, eticii şi filozofiei poloneze.

Rodul cercetărilor din domeniul filozofiei religiei şi consacrate concepţiei lui Eliade asupra religiilor este cartea *Interpretatrea filozofică a concepţiei religiei lui Mircea Eliade* (Włocławek, 1995, Editura Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne). Aceasta constituie – în comparaţie cu lucrarea de doctorat, bazată pe o bibliografie numai până în anul 1973 – un studiu mai amplu, unde apar şi elemente critice, cuprinzând şi lucrările ulterioare ale lui Eliade (publicate de acesta până în 1986). Un exemplu este *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*. În carte, pe lângă lucrările lui Eliade (publicate în Polonia mai ales în anii '90), Pawlak s-a folosit şi de alte elaborări din literatură până în anul 1994. La începutul cărţii lui găsim următoarele cuvinte despre Eliade:

„Aşa cum subliniază cunoscătorii ideilor lui Eliade, ştiinţa religiilor este pentru el în acelaşi timp istoria religiilor înţeleasă într-un mod specific, fenomenologia religiilor, hermeneutică, pedagogie, antropologie filozofică, precum şi critica culturii moderne, având ca scop popularizarea anumitor valori culturale universale. Deşi Eliade nu a prezentat niciunde concepţia sa de om în mod sistematic, operele lui ştiinţifice, precum şi romanele (multe la număr) se constituie în încercări ale definirii structurii atemporale şi naturii omului. Mircea Eliade afirmă foarte radical că în natura omului este de «a fi religios». Omul este pur şi simplu «homo religiosus». Omul religios este şi o singură fiinţă capabilă să înţeleagă sacral dimensiunea relităţii (sacrum), total diferită de lumea temporară (profanum) şi să participe în ea conştient. Tocmai astfel de istorie a religiei (Eliade în lucrările sale cele mai noi o defineşte ca hermeneutică) se ocupă de citirea modurilor de întâlnire a omului cu sacrum.

Interesul pentru concepţiile originale ale lui Eliade creşte mereu, iar acest interes o dovedesc noile traduceri ale operelor lui în ultimii ani, ca de ex. «Yoga. Nemurire şi libertate», cele două volume de «Istoria credinţelor şi ideilor religioase», a doua ediţie a «Tratatului de istorie a religiilor», a treia ediţie a «Sacrum, mit, historia» sau «Şamanismul şi tehnicile arhaice ale extazului» şi «Mefistofel şi Androginul», precum şi noile elaborări ale autorilor polonezi sub forme de mai mici sau mai mari lucrări de ex. cartea lui Stanisław Tokarski «Eliade şi Orientul», câteva articole ale acestui autor, precum şi ale lui Z. Pawlak despre termenul «homo religiosus» şi structura religiei la Eliade."[1]

Pawlak tratează fenomenul religiei ca subiect al cercetărilor din diferite aspecte: fenomenologic, filologic, istoric sau cultural-morfologic. Abordând problema religiei, atingem cele mai esenţiale aspecte umane, şi anume bazele, sensul şi perspectivele vieţii omeneşti.[2] Trebuie să acordăm atenţie importantei legături care se creează între religie şi filozofie. În mod special acest fapt îl subliniază pr. Marian Jaworski[3], spunând: *„Nu se poate*

[1] Z. Pawlak, *Filozoficzna interpretacja koncepcji religii Mircei Eliadego*, pp. 5-6.

[2] Cf. Z. J. Zdybicka, *Religia a sens bycia człowiekiem*, Lublin, 1994, p. 6 şi următoarele.

[3] **M. Jaworski** (n. 1926) – episcop polonez în Biserica Romano-Catolică, doctor în teologie de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia şi doctor în filozofie de la Universitatea Catolică din Lubin. A scris teza de abilitare pe tema filozofiei religiei. Profesor la mai multe seminare teologice, secretar al Consiliului Ştiinţific al Episcopatului Polonez, în anii 1982-1988 rector al Academiei Pontifiale de Teologie din Cracovia. În preocupările lui ştiinţifice se află, printre altele, analiza problemei filozofice a lui Dumnezeu şi ateismului,

BDD-A22158 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:09 UTC)

evita multitudinea şi diveristatea filozofiei religiei sau, altfel spunând, punctul formal diferit în cercetările asupra religiei. Acesta va avea loc totdeauna, deoarece nu se poate vorbi de o singură concepţie a filozofiei. Ipotezele de bază ale sistemului pe care le adoptă un anumit gânditor, desemnează un tip specific al filozofiei religiei."[4]

Asftel există mai multe concepţii şi direcţii filozofice, ca de exemplu filozofia lui Kant, Hegel sau Feuerbach. Important este şi punctul de vedere din care se evaluează religia, care poate fi religios, antireligios sau neutru. Ca exemple de interpretare a faptului religiei în mod antireligios sunt teoriile lui Marx, Freud sau Sartre. Încă de la început, aceştia au o atitudine negativă faţă de religie. Vor să dovedească că religia nu este un fenomen primar, ci unul secundar. Interpretarea din punct de vedere neutru se bazează pe fapte istorice sau pe experienţa religioasă proprie. De exemplu Scheler o face prin metoda fenomenologică, iar Otto cu ajutorul analizei categoriale, inspirată de filozofia lui Kant. Mai nou există şi filozofia religiei practicată în spiritul fenomenologiei. Pawlak spune că Eliade reprezintă un mod original şi în acelaşi timp neutru, în punctul de plecare, a abordării şi rezolvării acestor chestiuni.

„Problema relaţiei între religie şi om reflectată pe baza analizei faptelor religioase care provin din religii diferite atât faţă de timp, cât şi teritoriu, Eliade efactuând sistematizarea morfologică, încearcă să abordeze structuri universale ale religiei pe baza materialului dat în mod empiric. Pe baza datelor istorice descoperă structuri analogice, drepturi universale. În aşa fel datele religioase pot fi abordate ca totalitate, iar pe urmă le putem interpreta."[5]

În cercul preocupărilor lui Eliade se află mai ales lumea spirituală a societăţii antice şi arhaice, unde viaţa religioasă cuprindea totalitatea existenţei. Acestea sunt, printre altele, societăţi care nu ştiau să scrie, să citească, popoare agricole şi pastorale.

Universul spiritual al acestor societăţi este clar despărţit de tradiţia creştină sau în general de cea vestică. Pawlak recunoaşte că Eliade realizează foarte fructuos dorinţa de a înţelege şi a explica altora comportamentul lui „homo religiosus" şi lumea lui spirituală. De asemenea, spune că Eliade se află printre puţinii care au pătruns atât de adânc în psihicul omului civilizaţilor analfabete tradiţionale. Eliade nu caută aşa-zise „începuturi" ale reigiei, el vrea doar să adune datele despre atitudinea religioasă a omului. Şi cu toate că Eliade analizează practic doar spaţiul pe care îl ocupă societăţile primare, arhaice, el vrea să ajungă la „întâlnirea" omului contemporan cu omul arhaic.

De asemenea, Pawlak spune că trebuie să ţinem minte că pentru Eliade omul arhaic înseamnă „homo religiosus" şi vice versa. Important este faptul că Eliade se concentrează asupra descrierii culturilor arhaice, dar le acordă valoarea universală, spune direct că ceea ce a fost în conştiinţa omului primitiv acum este într-un fel ascuns, camuflat în subconştientul omului contemporan. Eliade este în primul rând istoric al religiilor, creator al morfologiei sacrului, apărător al autonomiei sacrului în orice religie, ceea ce a prezentat în lucrările *Tratatul de istorie a religiilor* şi *Sacrul şi Profanul. Vom Wesen der religion*.

---

precum şi antropologiei creştine. Cercetează şi în domeniul teologiei fundamentale, al relaţiei între raţiune şi credinţă. Autor al câteva cărţi şi numeroase studii şi articole ştiinţifice.

[4] M. Jaworski, *Kronika współczesnej filozofii religii*, Znak, 18(1966), p. 1150.

[5] Z. Pawlak, *Filozoficzna interpretacja koncepcji religii Mircei Eliadego*, p. 10.

BDD-A22158 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:09 UTC)

„În ceea ce priveşte mitul şi simbolul, Eliade trebuie inclus printre cei mai serioşi autori în acest domeniu. Nu ne miră deci faptul că şi papa Ioan Paul al II-lea îl citează în cartea sa «Przekroczyć próg nadziei» (A trece pragul speranţei), recomandând de asemenea filozofia lui asupra religiei. Numele lui Mircea Eliade a devenit astăzi aproape sinonim cu cel al cercetărilor asupra simbolurilor omenirii."[6]

Motivul pentru care Zdzisław Pawlak a scris cartea *Interpretarea filozofică a concepţiei religiei lui Mircea Eliade* a fost aproape inexistenţa publicaţiilor consacrate analizelor strict filozofice ale concepţei despre religie la Eliade. Mai ales că în afară de articolul lui Franco Bosio *Implicazioni filosofiche della storia delle religioni in Mircea Eliade*[7], practic nu s-a mai ocupat nimeni de geneza, esenţa şi structura religiei conformă lui Eliade şi de interpretarea lor filozofică. Trebuie menţionat că Bosio tratează fundamente filozofice ale istoriei religiei la Eliade, şi nu concepţia în sine. La fel şi teza de doctorat a lui Antonio Barboso da Silva: *The Phenomenology of Religion as a Philosophical Problem*, publicată în 1982 (Uppsala, Suedia), este consacrată numai metodei lui Eliade.

Cartea lui Pawlak abordează partea filozofică a concepţiei despre religie la Eliade, şi anume condiţiile genetice şi consecinţele acesteia. Scopul acestei cărţi este prezentarea premiselor filozofice, care l-au dus pe Eliade tocmai la astfel de concepţie a filozofiei religiilor şi la concluzii care reies din aceasta. Problema principală a acestei lucrări poate fi formulată în trei întrebări:

1. Pe ce cale, conform lui Eliade, se poate ajunge la cunoaşterea realităţii sacre?
2. Care este statutul ontic al acestei realităţi şi structura lui?
3. Ce loc ocupă religia în viaţa omului?

Dând răspunsul la aceste întrebări, Pawlak prezintă principalele ipoteze epistemologice, metafizice şi antropologice, care au condiţionat sistemul ştiinţei religiilor reprezentat de Eliade. Pe baza analizei textelor principalelor lucrări ale lui Eliade privind religia, precum şi a altor texte suplimentare din literatură până în anul 1994, Pawlak a încercat să arate implicaţiile filozofice fundamentale ale ideilor lui Eliade.

Cartea este alcătuită din patru capitole, numai că primul capitol privind structura şi esenţa religiei constituie o bază de materiale pentru cercetările metodologice ale şcolii morfologiei sacrului. Conţinutul principal al lucrării se constituie din trei capitole care tratează pe rând premisele epistemologice, metafizice şi antropologice ale cercetărilor lui Eliade.

În primul capitol a fost prezentată mai întâi concepţia istoriei religiilor la Eliade, apoi elemente constante ale structurilor religioase, precum şi caracterul lor. Astfel încât, conform lui Eliade, în orice religie se pot descoperi anumite elemente constante. Şi înseşi structurile religioase au caracter atemporal, universal, ele sunt pur şi simplu anistorice.

În capitolul doi, care priveşte aspectele epistemologice ale realităţii sacrale, Pawlak discută natura experienţei religioase, caracterul simbolic al gândirii omului, funcţia mai ales cognitivă a mitului şi ipoteza arhetipului prezentat de Eliade. De asemenea, Pawlak ne arată că, în conformitate cu concepţia lui Eliade, numai prin cunoaştere directă, mit, simbol, arhetip, se poate ajunge la cunoaşterea realităţii religioase.

[6] Ibidem, p. 15
[7] *Il Pensiero*, 14(1969), pp. 71-76.

BDD-A22158 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:09 UTC)

În al treilea capitol, Pawlak descrie concepția arhaică (sacrală) a realității. Atrage atenția asupra aspectelor metafizice ale teoriei sacrului, şi anume: natura şi locul sacrului, dialectica hierofaniei, spațiul sacral şi concepția timpului sacral. Scopul acestui capitol este prezentarea premiselor metafizice ale concepției lui Eliade asupra religiei.

Ultima parte a lucrării priveşte anumite condiții antrolopogice ale interpretării faptului de către Eliade. Pawlak a prezentat teoria omului ca „homo religiosus" şi posibilitatea realizării aşa- zisei „plinătăți a vieții", dobândită în perspectiva umanismului transcendent. Conform lui Eliade, orice om este „homo religiosus" şi poate dobândi plinătatea perfecțiunii sale care se exprimă în realizarea de „coincidentia oppositorum" prin simbol, şi anume mitul androginului. Eliade ne arată perspective atemporale ale vieții umane şi extinde existența omului cu dimensiunea infinită.

În încheierea cărții sale, Z. Pawlak spune că Eliade *„aparține acestui cerc strâns al istoricilor religiei, care, având darul neobişnuitei imaginații ştiințifice şi intuiției expcepționale, din materialul enorm care provine din diferite religii din punct de vedere al timpului şi spațiului, şi adunat mai ales din ultimele două secole, au ştiut să creeze o amplă sinteză. În această sinteză, toate fenomenele care au aspect religios, au fost aduse la un numitor comun, tratat la rândul lui ca o cheie universală pentru a înțelege fiecare om şi istoria lui, fiecare societate cu istoria şi cultura ei, sau mai mult decât atât – pentru a înțelege omenirea, istoria şi cultura în general.*

Un merit de necontestat al lui Eliade rămâne faptul că a atras atenția asupra specificității şi particularității experienței religioase, asigurând religiei statutul autonom, ireductibil. S-a folosit aici de toată erudiția unui folclorist, orientalist, indoeuropenist, istoric al filozofiei indiene şi etnolog. Analiza unor astfel de fapte religioase, precum miturile, tot felul de simboluri religioase, zei, rituri – i-a permis să descopere anumite structuri constante şi generale în ceea ce priveşte atât modul de a se manifesta sacrul, cât şi atitudinea omului față de acesta. I-a permis şi formularea anumitor teze generale referitoare la natură şi felul de a realiza fenomene religioase. Descrierea structurilor vieții religioase, efectuată de Eliade este impresionantă, luând în considerare atât perspectiva cognitivă largă, cât şi marea originalitate a abordării. A arătat excelent complexitatea şi caracterul pluristratificat al experiențelor omului care se leagă cu ideea de sacrum, durabilitatea vieții religioase, existența componentelor transistorice şi invariabile în fenomenul religiei. Cercetările şi concluziile trase de aici provoacă totuşi uneori la discuție: despre metoda folosită, rezultate, privirea asupra lui Dumnezeu şi asupra omului sau formulări terminologice.

De aceea, abordarea ştiințifică şi ideile lui Eliade se întâlnesc des cu diverse critici la care el aproape că nu răspundea. Catalogul reproşurilor este destul de mare.

Mircea Eliade se declară în principal drept istoric al religiilor, dar tratează disciplina ştiinței practicată de el ca o fenomenologie a religiei, deci aceasta ar fi fost istoria religiei înțeleasă hermeneutic. Numai aceasta este pentru unii autori o problemă controversată, mai ales că Eliade, în analizele sale, merge dincolo de descrierea religiei într-un mod istorico-fenomenologic.

Majoritatea reproşurilor de acest gen se reduce la ideea că Eliade se foloseşte de istoria religiilor într-un mod instrumental ca să dovedească tezele adoptate anterior, adesea cu caracter filozofic; prea repede generalizează fapte, neținând suficient cont de datele

BDD-A22158 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:09 UTC)

empirice selectate complex, iar apoi încearcă să impună a priori şi normativ, în cadrul filozofico-religios, un mod definit de a privi religia şi omul. Un astfel de defect metodologic – subliniază criticii – este trecerea nejustificată de la descrierea fenomenologică a miturilor, de exemplu, a simbolurilor şi arhetipurilor la constatările metafizice cu privire la trăsătura naturală şi de trăire a religiozității omului. Această concluzie se referă deja la domeniul antropologiei filozofice, şi nu la cel al istoriei religiilor, chiar practicat fenomenologic. Astfel de atitudine ar şterge istoria religiilor ca domeniu empiric, bazat pe solide fundamente istorice şi filologice. Iar părările lui Eliade, după cum constată oponenții, pot fi preluate doar de cel care împărtăşeste premisele lui filozofice şi metodologice.

Mircea Eliade, după cum se observă în operele lui, încearcă să justifice demersul său şi la cel puțin unele din vocile critice găseşte un răspuns suficient. Trebuie menționat că reproşurile făcute la adresa lui sunt destul de tipice pentru ştiințe umaniste, mai ales că baza lor stă în natura realității cercetate. Dacă este să le privim mai bine, în toate aceste discuții asupra dreptății punctului de vedere şi tezelor lui Eliade, este vorba despre diferite feluri de a înțelege noțiunea de ştiință şi aşa-zisul ştientism al unei discipline. La cunoscutul savant român este destul de amplă abordarea termenului „ştiință", iar la criticii lui este cel mai des redusă într-un mod pozitivist şi scientist. Motivele reproşurilor sunt şi două concepții diferite ale metodei ştiințifice: la Eliade aşa- zis «hypothetism», iar la oponenții lui aşa-zis «inductionism».

Apărând poziția lui Eliade, trebuie remarcat că nu se poate pune la ideile lui modelul ştiinței elaborate în cadrul altei teorii ale ştiinței şi din această poziție să le evaluăm. Mai ales că criteriile rațiunii au fost suspuse în istoria ştiinței evoluției treptate. La fel o trăsătură caracteristică a textelor lui Eliade despre ştiința religiilor este legătura strânsă între metoda hermeneutică, premisele ei ontologice şi stratul empiric (factologic). Neincluderea acestor implicații este ştergerea a ceea ce este esențial în structurile religioase.

Bineînțeles, reproşurile semnalizate aici nu subminează desigur meritele remarcabile ale lui Mircea Eliade şi rolul lui în prezentarea imaginii fascinante a sacrului absolut ca un scop etern şi sensul existenței umane. Folosirea categoriei sacrum ca o noțiune principală a concepției despre religie a lăgat-o permanent cu conştiința omului şi i-a dat un statut ontic strict definit. Prin legătura sa cu omul, structurile religioase sunt universale şi indestructibile. Viața religioasă, ca trăire a hierofaniei şi teofaniei, cuprinde întreaga existență umană. Ea se străpunge mereu din nou prin procese de secularizare, caracteristice pentru secolul nostru şi confirmă prezența sa în diferite sfere ale realității.

Bazându-se pe astfel de premise filozofice şi folosindu-se de astfel de bază culturală, Mircea Eliade dă conturul concepției despre om ca «hominis religiosi» - om religios al tuturor timpurilor şi universului.

Eliade nu aduce dovezi pentru justificarea tezelor sale într-un mod formal, pedant, sec. Ştie să dea multe detalii frapante şi în acelaşi timp nu renunță la abordări generale. Cursul prezentării lui are uşoare trăsături ale unui eseu. A cunoaşte stilul literatului şi omului preocupat intens cu descoperirea sa, a mecanismului formării culturii spirituale ale civilizațiilor, în realitate tradiționale, dar cu o dimensiune universală.

BDD-A22158 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:09 UTC)

După Leszek Kołakowski[8] *putem spune că această mare faptă de reconstrucție, şi anume descoperirea de către Eliade a homologiei de mai multe straturi ale structurilor în diferite şi cele mai îndepărtate tipuri de existență religioasă a omenirii, se poate considera una dintre cele mai îndrăznețe şi cele mai ingenioase încercări în ştiința contemporană a religiilor.*[9]

Cartea lui Zdzisław Pawlak prezentată mai sus este o contribuție valoaroasă la dezvoltarea gândirii poloneze în domeniul ştiinței religiilor şi, mai ales, un studiu bine orientat în concepția filozofică a lui Eliade.

Bibliografie

Antonio Barboso da Silva, 1982, *The Phenomenology of Religion as a Philosophical Problem,* Upsala, Suedia.

Bosio F., *Implicazioni filosofiche della storia delle religioni in Mircea Eliade* [în:] *Il Pensiero,* 14(1969), pp. 71-76.

Jan Paweł II, 1994, *Przekroczyć próg nadziei,* Lublin, Ed. Redakcja Wydawnictw KUL.

Jaworski, M., *Kronika współczesnej filozofii religii*, Znak, 18(1966), pp. 1132-1150.

Jaworski, M., *Problem filozofii religii*, Studia Philosophiae Christianae, 3(1967), nr. 2, pp. 169-192.

Kołakowski, L., 1967, *Symbole i kultura humanistyczna*, [în:] *Kultura i fetysze*, Varşovia, pp. 239-261.

Kołakowski, L., 1972, *Obecność mitu*, Paryż.

Pawlak, Z., *Homo religiosus w koncepcji Eliadego*, AK71 (1978/1979), nr. 92.

Pawlak, Z., 1995, *Filozoficzna interpretacja koncepcji religii Mircei Eliadego*, Włocławek, Ed. Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne.

Zdybicka, Z. J., (red.), 1994, *Religia a sens bycia człowiekiem*, Lublin, Ed. Redakcja Wydawnictw KUL.

[8] **L. Kołakowski** (1927-2009) – unul dintre cei mai importanți filozofi polonezi, cunoscut pe plan internațional ca un critic al marxismului, dar şi ca istoric al filozofiei şi filozof al religiei, eseist, publicist.

[9] Z. Pawlak, *Filozoficzna interpretacja koncepcji religii Mircei Eliadego*, pp. 181-184.

BDD-A22158 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:09 UTC)